

**Keskkonnaministri määruse
„Lääne maakonna looduse üksikobjektide kaitse alla võtmine” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Keskkonnaministri määruse „Lääne maakonna looduse üksikobjektide kaitse alla võtmine” eelnõu on ette valmistatud looduskaitseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 6 alusel.

Eelnõukohase määrusega võetakse kaitse alla 18 uut looduse üksikobjekti (kaks puud ja 16 rändrahn või rahnude rühma) ning määratakse nende piiranguvööndi ulatus. Seetõttu täiendatakse kaitse alla võetavate objektidega keskkonnaministri 27. mai 2021. a määrust nr 27 „Lääne maakonna kaitstavad looduse üksikobjektid ja nende piiranguvööndi ulatus”. Looduse üksikobjektide kaitse alla võtmisele kohaldatakse *LKS* § 11 lõike 3 kohast menetlust.

Looduse üksikobjektid asuvad Lääne maakonnas Haapsalu linnas ja Lääne-Nigula vallas.

Eelnõukohase määrusega muudetakse ka keskkonnaministri 13. aprilli 2020. a määrust nr 18 „Järva maakonna looduse üksikobjektide kaitse alla võtmine ja nende piiranguvööndi ulatus“, et tagada õiguse ühetaoline kohaldamine. Muudatused määruses on tehnilised ja nendega tagatakse, et üksikobjektide piiranguvööndi muutmisel on edaspidi vaja muuta üksnes ühte määrust – keskkonnaministri 18. novembri 2019. a määrust nr 62 „Järva maakonna kaitstavad looduse üksikobjektid ja nende piiranguvööndi ulatus”. Üksikobjektide kaitse on tagatud kolme eri õigusaktiga: kaitse alla võtmise otsus, piiranguvööndi ulatuse määramise otsus ja kaitsekord.

Keskkonnaministri määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Elle Puurmann (tel 517 4811, e-post elle.puurmann@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 503 7128, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee). Ekspertdihinnangu objektidele on andnud Taimo Aasma, Uudo Timm ja Elusloodus OÜ, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Vastavalt *LKS* § 4 lõikele 6 on kaitstav looduse üksikobjekt teadusliku, esteetilise või ajaloolis-kultuurilise väärtusega elus või eluta loodusobjekt, nagu puu, allikas, rändrahn, juga, karestik, pank, astant, paljand, koobas, karst või nende rühm.

Vastavalt *LKS* §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Lääne maakonna looduse üksikobjektide kaitse alla võtmise eelduseks on nende ohustatus, tüüpilisus ja haruldus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline ja

esteetiline väärtus.

Üksikobjektide ohustatus seisneb nii nende teadusliku väärtuse kadumises kui ka maastiku esteetilisuse vähenemises objekti võimaliku kahjustamise/hävitamise korral.

Eluslooduse objektide, puude, teaduslik väärtus seisneb nende vanuses ja mõõtmetes, st dendroloogiliselt pakub huvi, kui vanaks võivad pärismaiste ja võõrpuu liikide üksikud isendid elada ja missugused mõõtmed seejuures saavutatakse. Samuti pakub teaduslikku huvi puuliikide tavapärasest erinev kasvukuju või -vorm. Teadusliku väärtuse realiseerumiseks on oluline, et kaitse all oleks esinduslik hulk eri liiki meil looduses kasvavatest puudest.

H. Relve (2002. Eesti põlispuud) on välja toonud jämedused, millest alates on tegemist tähelepanuväärse tüve ümbermõõduga puuga. Tähelepanuväärsed ümbermõõdud (sentimeetrites) rinnakõrguselt mõõdetuna on puuliigiti ja -perekonniti järgmised: arukask – 300, elupuud – 150, haab – 300, harilik kadakas – 100, harilik kuusk – 300, harilik mänd – 350, harilik pihlakas – 150, harilik saar – 400, harilik tamm – 450, harilik toomingas – 160, harilik vaher – 300, hobukastanid – 300, jalakad – 400, lehised – 350, paplid – 450, pooppuu – 200, pärnad – 450, remmelgad – 500 ja sanglepp – 300. Harilikud pärnad, tammed, männid ja künnapuud osutuvad meie kliimas kõige pikaealisemateks puuliikideks. E. Laasi (1967. Dendroloogia õpik) andmetel võib harilik mänd elada 300–600 aasta vanuseks, kuigi intensiivne juurdekasv lõpeb 70–80 aasta vanuselt. Pikaealine puuliik on samuti harilik tamm, mille vanus võib ulatuda kuni 1500 aastani.

Puud elavad aja jooksul oma elu ära ja hävivad. Hävinud puid arvatakse jooksvalt kaitse alt välja. Üksikpuude peamine ohutegur on puuvõra kahjustada võivad tegevused, nagu raie. Ohutegurid on kaevetööd ja ka kündmine, mis võib rikkuda veerežiimi ja kahjustada juurestikku ning puu seisundit halvendada.

Eluta looduse ehk **geoloogiliste objektide** (nt aluspõhja paljandid, rändrahnud, allikad, karst) teaduslik väärtus seisneb eelkõige selles, et nende muutumatu säilitamise abil on võimalik selgitada erinevate piirkondade geoloogilist arengut ja tänapäeval kulgevaid geoloogilisi protsesse. Eestis on Euroopa suurimad hiidrahnud ja eri tüüpi liustikutekkelised pinnavormid, mis vääriks säilitamist. E. Pirruse (2009. Eestimaa suured kivid. Suurte rändrahnude lugu. TTÜ Geoloogia Instituudi väljaanne) andmetel on praeguseks säilinud 80–85% suurte rahnude algsest kogumist ja see on oma üle 1800 ulatava koguarvuga seetõttu väga esinduslik alus mandrijää toimemehhanismi uurimisel. Geoloogid on rahnudele statistilise töötamise alusel seadnud suuruse piirid ja andnud hinnangu kaitse vajadusele, lähtudes eelkõige leidumise sagedusest. Eesti alale kantud hiidrahnude (ümbermõõduga üle 25 m, läbimõõt üle 10 m, arv u 100) kooslust on lõhkumistega kahjustatud vaid minimaalses ulatuses (alla 5%), mistõttu see väärib tervikuna edasist riiklikku kaitset. Hiidrahnudelähedased rahnud (subhiidsed; ümbermõõt 25–20 m, arv u 180) ja maakondlikult tähelepanuväärsed rahnud (ümbermõõt 20–16 m, arv u 370) vääriks ja vajavad geoloogide hinnangul samuti riiklikku kaitset. Rahnud ümbermõõduga 16–10 m (neid on üle 1000) vääriks mõõtmetest lähtudes kohalikul tasandil kaitset. Lisaväärtuse annab rahnule kõrgus üle 1,6–1,8 m.

Rändrahnude teaduslik väärtus seisneb nende teatud kivimitüübis ja selle unikaalsuses. Eriti väärtuslikud on nn juhträndkivid, mis pärinevad suhteliselt kitsalt avamusalalt. Vaid peamiselt Loode-Eestis levivate neugrundbretšade teke on seotud Neugrundi hiidmeteoriidi langemisega. Need on haruldased ning on seetõttu erilise teadusliku väärtusega ja vajavad kaitset.

Geoloogiliste objektide kaitse kavandamisel tuleks lähtuda Eesti geoloogilise regiooni omapärasest ning kaitsta seda, mis on kordumatu kogu maailmas (Pirrus, 2009). Samas tuleb eelkõige lähtuda ainulaadsusest Eesti mastaabis ning arvestada ka piirkondlikku aspekti.

Rahnude puhul on tegemist objektidega, mida ei teki juurde. Rändrahnudele on ohuteguriks nende lõhkumine või algsest asupaigast teisaldamine, sest siis pole enam võimalik korrektselt hinnata mandrijää liikumise suunda ning rahn kaotab oma teadusliku väärtuse. Enim ohustatud on just väikerahnude ilmekad kogumid – kivikülvid, mis võivad kergesti sattuda ümberpaigutamise ohvriks. Teadusliku väärtuse realiseerumiseks on oluline, et kaitse all oleks esinduslik hulk rahnudest.

Ajaloolis-kultuurilise väärtuse all mõeldakse nii seost kohapärimusega kui ka seotust kas kogu Eesti või kohaliku piirkonna kultuuriloos oluliste isikute või ajaloosündmustega. Puudel ja rändrahnudel, mis olid registreeritud juba I looduskaitseregistris, mida peeti aastatel 1936–1941, on looduskaitseajalooline väärtus.

Kuna paljud geoloogilised objektid on püsiva teadusliku ja üldkultuuriajaloolise väärtusega, siis nende säilitamiseks järgnevale põlvkondadele on need objektid kantud Eesti ürglooduse raamatusse (edaspidi *EÜR*), mida loetakse Eesti geoloogiliste eluta loodusmälestiste andmepangaks. EÜR-s tehtud tähelepanuväärsemate geoloogiliste objektide valim võimaldab teha järeldusi nii teaduslike uuringute tarvis kui ka looduskaitsemeetmete planeerimisel.

Esteetiline väärtus väljendub puude puhul nende võra ja tüve suursugususes ja/või eripärasest kasvukujus, kivide puhul väljendub nende esteetilisus harukordses suuruses ja/või kivi kujus. Eripärase kasvukujuga puud ja suured rändrahnud on silmapaistvad ning ilmestavad maastikku.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Eelnõukohase määrusega võetakse kaitse alla 18 uut looduse üksikobjekti, kuna need on nii Eestis tervikuna, kuid eriti Lääne maakonnas tähelepanuväärsete mõõtmete ning teadusliku, ajaloolis-kultuurilise ja esteetilise väärtusega objektid. Kaitse põhieesmärk on tagada esinduslike puude ja rahnude säilimine. Tulenevalt LKS-i § 68 lõikest 4 on keelatud kaitse alla võetud looduse üksikobjekti kaitse-eeskirjaga vastuolus olev või objekti seisundit või ilmet kahjustada võiv tegevus, kui seda ei tingi objekti säilitamiseks või objektist tekkiva kahju vältimiseks rakendatavad abinõud.

Objektide kaitse alla võtmise ettepaneku tegemisel ja kaitsevööndi ulatuse määramisel on lähtutud 2008. aastal Taimo Aasma tehtud ekspertiisi „LKK Hiiu-Lääne regiooni kaitsealuste ja planeeritavate kaitsealuste objektide seisund, piiritlemine ja kaitsekord”, 2010. aastal Uudo Timmi koostatud ekspertiisi „Ekspertarvamus Läänemaa looduse üksikobjektide kaitse alla võtmise ettepanekule” ja 2011. aastal Elusloodus OÜ (koost. Piret Kiristaja) tehtud ekspertiisi „Ekspertarvamus Läänemaa looduse üksikobjektide kaitse alla võtmise ettepanekule” tulemustest. Arvestatud on tolleaegse Nõva (07.07.2010 kiri nr 7-4.1/282-1) ja Noarootsi (08.07.2010 kiri nr 7-15/528) vallavalitsuse ning MTÜ Peraküla kompass (30.06.2010 kiri) tehtud ettepanekuid ning Kalle Suuroja neugrundbretšade kohta koostatud ülevaadet (käsikiri).

Kaitse alla võtmisel lähtutakse ühtsetest põhimõtetest kogu Eesti piires, kuid arvestatakse ka piirkondlikku aspekti, et geograafilise piirkonna olulised silmapaistvad objektid oleksid esindatud ja kaitstud.

Kaitse alla võetavate **puude** erakordsete mõõtmete tõttu on neil teaduslik (dendroloogiline) väärtus, suuremõõtmelised üksikpuud mitmekesistavad maastikku ja seetõttu on neil suur esteetiline väärtus. Lisaks pakuvad puud elupaiku ja kasvukohti paljudele elustikurühmadele (eelkõige linnud, nahkhiired, putukad, samblad, samblikud) ning seetõttu on neil ökoloogiline väärtus.

1) **Kiviküla must pappel** – Haapsalu linnas Kiviküla külas Nooda (67401:006:1630) katastriüksusel kasvav heas seisukorras erakordsete mõõtmetega maastikupilti ilmestav laiuva võraga üksikpuu: kõrgus 17 m, ümbermõõt ligi 540 cm, võra läbimõõt 21 m. Terves Eestis on kaitse all vaid üks must pappel Tallinnas (teine kaitse all olev on ohtlikkuse tõttu langetatud ja toimub kaitse alt välja arvamise menetlus). Kiviküla musta papli ümbermõõt ületab juba kaitse all oleva puu ümbermõõdu (518 cm).

2) **Tamme tamm** – Lääne-Nigula vallas Rannajõe külas Tamme (45203:001:0651) katastriüksusel kasvav suurte mõõtmetega ja ühtlase väga suure võraga maastikku ilmestav üksikpuu: kõrgus 21 m, ümbermõõt 513 cm, võra läbimõõt 31,5 m. Puu on mõõtmelt suurem kui Läänemaal juba kaitse all olevad tammed, vaid Ungu tammed on mõõtmelt suuremad (ümbermõõt 535 cm, kõrgus 25 m; ümbermõõt 425 cm, kõrgus 26 m). H. Relve hinnangul vääriavad looduskaitse tähelepanu tammed alates ümbermõõdust 450 cm.

Kaitse alla võetavatel **rahnudel** on teaduslik (geoloogiline, haruldane kivim), ajaloolis-kultuuriline, esteetiline (maastikuline) ja ökoloogiline (liigirikas taimestik, samblikukooslused) väärtus.

Valdav osa Läänemaa kaitse all olevatest rahnudest on kõrgusega 3–4 m ja ümbermõõdult 16–25 m, vaid neli on hiidrahnu mõõtu. Kaitse alla võetavad rahnud on mõõtmelt mitmest kaitse all olevast suuremad. Tegemist on tähelepanuväärsete mõõtmelt suurte (üldjuhul kõrgus üle 2 m, ümbermõõt üle 16 m) rändrahnudega.

Kaitse alla võetava Allikmaa purunenud rändrahn, Skarvani, Toomanina Suurkivi ning Dirhami kivikülvi puhul on tegemist neugrundbretšadega, mis on haruldased, kuid just Loode-Eestis tüüpilised ning millel on seetõttu eriline geoloogiline väärtus ja mis vajavad lisakaitset. Neugrundbretšadest on praegu kaitse all vaid kaks objekti: Osmussaare „kaksikud” ning Salajõe Allika rahn ja Kasemetsa rahn. Lisaks ületavad kaitse alla võetavad rahnud neid mõõtmelt.

Ajaloolis-kultuurilise väärtusega on teadaolevalt kaks kaitse alla võetavat rahn: Kingati rändrahn ja Metsküla läänepoolne Suurkivi ehk Aadu Kumari nimeline kivi.

Kuna rahnud on püsiva teadusliku ja üldkultuuriajaloolise väärtusega, siis nende säilitamiseks järgnevatele põlvkondadele on kaitse alla võetavatest objektidest üheksa (Allikmaa purunenud rändrahn, Dirhami rahn, Kingati rändrahn, Klaanemaa Nõmme suurrahn, Metsküla idapoolne Suurkivi, Metsküla läänepoolne Suurkivi ehk Aadu Kumari nimeline kivi, Laevarahn, Saare rahn, Sendri kaksikud) kantud Eesti ürglooduse raamatusse.

1) **Allikmaa purunenud rändrahn** – Lääne-Nigula vallas Allikmaa külas Uuetoa (77601:003:0233; riigimaa) katastriüksusel asuv heas seisukorras ainulaadne looduse objekt, nn külmunud rändrahn (või rahnud), mis sulamisel lagunes ning moodustab suuremõõtmeliste

rahnude (neist nelja suurema übermõõt üle 12 m) kogumi (EÜR). Teaduslik väärtus seisneb ka ainulaadses kivimilises koostises – neugrundbretša, mille algkivimiks on peeneteraline biotiitgneiss. Rahnude kogum võetakse kaitse alla pindalalise objektina (0,02 ha), see asub põllu servas sarapikus ja on hästi ligipääsetav.

2) **Dirhami kivikülv** – Lääne-Nigula vallas Dirhami külas / Derhamnis Riguldi metskond 4 (52001:001:1183) katastriüksusel 12,5 ha suurusel alal asuvate arvukate rahnude kogum. Üks suuremaid rahne nende seas on nn Kahe kase bretša (kõrgus 2,8 m, übermõõt 18 m; A. Kivistiku andmed). Suurte rahnude kogum vajab kaitset geoloogilise ja maastikulise väärtusena. Neugrundbretšasid leidub vaid Eestis ja seetõttu väärivad need geoloogide laiemat tähelepanu. Kivikülv võetakse kaitse alla pindalalise objektina Riguldi-Dirhami teest itta jääval alal ja see on kogu ulatuses riigimaal. Objekti põhjapiir kulgeb mööda Dirhami metsatee serva ja idapiir piki põhja-lõunasuunalise pinnastee serva.

3) **Dirhami rahn** – Lääne-Nigula vallas Dirhami külas / Derhamnis Taga-Rahnu (52001:001:0618) katastriüksusel asuv heas seisukorras ja tähelepanuväärsete hiidrahnulähedaste mõõtmetega (kõrgus 3,1 m, übermõõt 20,8 m) rahn. Rahnu koostiseks on suhteliselt haruldane kivimiliik, migmatiidistunud biotiit – amfiboolgneisi arvel tekkinud neugrundbretša, mille tõttu on rahnul eriline teaduslik väärtus. Rahnul on kujunenud liigirikas taimekooslus. Rahn asub metsas Riguldi-Dirhami teest läänes, on hästi ligipääsetav, vaadeldav ja praegugi külastatav.

4) **Kingati rändrahn** – Lääne-Nigula vallas Allikmaa külas Rootsiniidu (77601:003:0020) katastriüksusel asuv heas seisukorras ja tähelepanuväärsete hiidrahnulähedaste mõõtmetega (EÜR andmeil kõrgus 3,7 m, übermõõt 22,8 m) rahn. Rahnul on lisaks geoloogilisele ja maastikulisele väärtusele kultuurilooline väärtus, kuna kiviga on seotud Vanapagana ja Kalevipoja muistendid.

5) **Kivinõmme kivikülv** – Lääne-Nigula vallas Vanakülas / Gambynis Riguldi metskond 1 (52001:001:0967) katastriüksusel asuv heas seisukorras ligi 0,5-hektarilisel alal asuvate rahnude kogum, kus on mitu tähelepanuväärsete mõõtmetega ja rohkesti 5–6 m suuruse übermõõduga rahne (U. Timm 2010). Kivikülv asub ligi 50 m Höbringi–Viluvere teest lõunas metsas ja selle kaitseks moodustatakse pindalaline objekt (0,53 ha).

6) **Klaanemaa nõmme Suurrahn** – Lääne-Nigula vallas Vanakülas / Gambynis Riguldi metskond 1 (52001:001:0967) katastriüksusel asuv heas seisukorras ning tähelepanuväärsete hiidrahnulähedaste mõõtmetega (kõrgus 3,4 m, übermõõt 21,8 m) EÜR-s nimetatud rahn.

7) **Laevarahnu/Oamusa stain** – Lääne-Nigula vallas Rooslepa külas / Roslepis katastriüksusel tunnusega 52001:001:3227 asuv heas seisukorras ning erakordsete mõõtmetega (kõrgus 4,5 m, übermõõt 28,9 m) hiidrahn. Rahn on EÜR-s nimetatud Rooslepa laevarahnuks.

8) **Liivanina kivid** – Lääne-Nigula valla Peraküla rannikumeres Liivaninal asuv heas seisukorras hästi vaadeldav tähelepanuväärsete mõõtmetega (suurim neist on kõrgusega üle 4 m, übermõõduga 26 m; A. Kivistiku andmed) rahnude rühm. Rahnud väärivad riiklikku kaitset mõõtmete tõttu. Liivanina kivid võetakse kaitse alla pindalalise objektina – 0,7 ha.

9) **Metskonna kivi** – Lääne-Nigula vallas Nõva külas Nõva metskond 4 (53101:001:0526) katastriüksusel asuv heas seisukorras ning tähelepanuväärsete hiidrahnulähedaste mõõtmetega (kõrgus 2 m, übermõõt 21,7 m) rahn. Rahn on hästi vaadeldav ja on praegugi sageli külastatav

koht.

10) **Metsküla idapoolne Suurkivi** – Lääne-Nigula vallas Vanakülas / Gambynis Riguldi metskond 1 (52001:001:0967) katastriüksusel asuv heas seisukorras ning tähelepanuväärsete hiidrahnulähedaste mõõtmete (kõrgus 3,7 m, übermõõt 24,8 m; EÜR) rahn.

11) **Metsküla läänepoolne Suurkivi ehk Aadu Kumari nimeline kivi** – Lääne-Nigula vallas Vanakülas / Gambynis Riguldi metskond 1 (52001:001:0967) katastriüksusel asuv heas seisukorras ja erakordsete mõõtmetega (kõrgus 5,2 m, übermõõt 25,1 m) hiidrahn. Rahnul on ka kultuurilooline väärtus, sest see jäi Eesti teeneka kiviuurija Aadu Kumari viimaseks mõõdistatud kiviks (EÜR).

12) **Paslepa kivikülv** – Lääne-Nigula vallas Einbi külas / Enbys Haapsalu metskond 2 (52001:005:3031) katastriüksusel asuv heas seisukorras puutumata, loode-kagusuunalisel kruusast seljandikul asuv suurepindalaline 12 rahnust koosnev kivikülv, kus suuremad rahnud on üle 2 m kõrged ja kuni 14 m übermõõduga. Raie kivikülvil ohustaks kividel kasvavaid samblakooslusi. Kivikülv on hästi ligipääsetav ja vaadeldav ning juba praegu külastatav. Kivikülvi kaitseks moodustatakse pindalaline üksikobjekt (pindala 0,7 ha) kruuskattega Ramsi teest lõunas: põhjapiiriks on Ramsi tee serv, läänepiiriks on põhja-lõunasuunalise pinnastee serv, kagunurga punkt on koordinaatidega X: 6 540 329,253 ja Y: 468 680,189. Objekt paikneb tervikuna riigimaal.

13) **Saare rahn** – Lääne-Nigula vallas Saare külas / Lyckholmis Tiigi (44101:001:0349) katastriüksusel asuv heas seisukorras maakondlikult tähelepanuväärsete mõõtmetega (kõrgus 2,1 m, übermõõt 16,9 m) rahn. Rahnu teaduslik väärtus seisneb harva leiduvas kivimitüübis, milleks on peeneteraline biotiitgneiss; rahn on nimetatud EÜR-s.

14) **Sendri kaksikud** – Lääne-Nigula vallas Höbringi külas / Höbringis Höbringi–Viluvete teest lääne poole Riguldi metskond 1 (52001:001:0967) katastriüksusel asuvad heas seisukorras ning tähelepanuväärsete mõõtmetega (lõunapoolse ja suurema kõrgus 2,7 (pluss 1) m, übermõõt 22,8 m; põhjapoolse kõrgus 3,4 m, übermõõt 18,5 m) kaks rahnu. Rahnud on liigirikka taimestikuga kaetud, hästi ligipääsetavad ja vaadeldavad ning nimetatud EÜR-s.

15) **Skarvan** – Lääne-Nigula valla Osmussaare / Odensholmi läänerannikul (u 300 m rannast) 1,5 m sügavusel madalmeres asuv 40 m übermõõduga (pikkus 15 m, laius 12 m) ühe hiidrahn, kahe suure ja 10 keskmise neugrundbretša rahn kogumik. Suurima monoliidi übermõõt on 25 m (pikkus 10 m, laius 5 m), kõrgus 6 m ja maht ligikaudu 120 m³. Algselt on olnud see u 450 m³ mahuga hiidrahn, mille lähtekivimiks on olnud migmatiidistunud biotiit-amfiboolgneiss ja amfiboliit ning mis on aja jooksul mere mõjul murenenud. (K. Suuroja andmed) Nimi Skarvan tuleb tõenäoliselt rootsikeelsest sõnast „skarv”, mis tähendab kormorani.

16) **Toomanina Suurkivi** – Lääne-Nigula valla Rannaküla rannavees 1 m sügavusel asuv heas seisukorras ja erakordsete mõõtmetega (kõrgus 6,5 m, übermõõt u 35 m, maht u 300 m³; K. Suuroja andmed) hästi vaadeldav neugrundbretša hiidrahn. Neugrundbretša lähtekivimiks on olnud migmatiidistunud amfiboliit.

Tabel 1. Lääne maakonnas kaitse alla võetavad üksikobjektid

Nr	Kaitse alla võetav üksikobjekt	Põhjendus, miks väärrib riiklikku kaitset kõrgus (H), ümbermõõt (Ü; puudel mõõdetuna 1,3 m kõrguselt)	Piiranguvööndi ulatus ja hõlmatav katastriüksus
Puud			
1	Kiviküla must pappel Haapsalu linnas Kiviküla külas (Nooda 67401:006:1630)	erakordsete mõõtmetega maastikupilti ilmestav laiuva võraga üksikpuu: H 17 m, Ü ligi 540 cm, võra läbimõõt 21 m	erikujuline kaitsevöönd raadiusega kuni 20 m (0,11 ha; ulatub naabermaaüksusele Tindaviigi, 67401:006:0134); kogu ulatuses eramaa
2	Tamme tamm Lääne-Nigula vallas Rannajõe külas (Tamme 45203:001:0651)	suurte mõõtmetega ja ühtlase väga suure võraga maastikku ilmestav üksikpuu: H 21 m, Ü 513 cm, võra läbimõõt 31,5 m	erikujuline kaitsevöönd raadiusega kuni 20 m (0,11 ha); eramaa
Rahnud			
1	Allikmaa purunenud rändrahn Lääne-Nigula vallas Allikmaa külas (Uuetoa, 77601:003:0233)	- ainulaadne loodusobjekt, nn külmunud rändrahn (või rahnud), mis sulamisel lagunes ning moodustab suuremõõtmeliste rahnude (suurimate ümbermõõt kuni 12 m) kogumi; - neugrundbretšarahnud, mille algkivimiks on olnud biotiitgneiss (K. Suuroja); - EÜR-s	erikujuline kaitsevöönd (0,12 ha), mille ulatuseks on põllul kuni 10 m, lõunaosas (puistus) ulatub teeäärse kraavi perveni (kraav jääb välja); eramaa
2	Dirhami kivikülv Lääne-Nigula vallas Dirhami külas / Derhamnis (Riguldi metskond 4, 52001:001:1183)	- 12 ha alal arvukalt rahne, tähelepanuväärsete mõõtmetega; suurim nn kahe kase bretša H 2,6 m ja Ü 17,6 m (K. Suuroja); - neugrundbretšad	pindalaline objekt 12,5 ha (riigimaa) ja täiendavat piiranguvööndit ei vaja
3	Dirhami rahn Lääne-Nigula vallas Dirhami külas / Derhamnis (Taga-Rahnu, 52001:001:0618)	- tähelepanuväärsete hiidrahnulähedaste mõõtmetega: H 3,1 m, Ü 20,8 m; - teaduslik väärtus: koosneb suhteliselt haruldasesst kivimiliigist – migmatiidistunud biotiit-amfiboolgneisi arvel tekkinud neugrundbretša (K. Suuroja); - EÜR-s	erikujuline kaitsevöönd (0,22 ha), mille ulatuseks kuni 30 m; piiranguvöönd ulatub idaosas Riguldi–Dirhami kõrvalmaanteeni (piir kulgeb mööda katastripiiri) ja lääneosas elektriliini trassini (u 2,8 m kaugusele telgjoonest; tee ja trass jäävad välja) ning naabermaaüksusele (Kesk-Rahnu, 52001:001:0617); eramaa

4	Kingati rändrahn Lääne-Nigula vallas Allikmaa külas (Rootsiniidu, 77601:003:0020) Ehmja-Turvalepa hoiuala	- tähelepanuväärsed hiidrahnulähedased mõõtmed: H 3,7 m, Ü 22,8 m; - EÜR-s; - ajaloolis-kultuuriline väärtus: seotus Kalevipoja ja Vanapagana muistendiga	0 m (Ehmja-Turvalepa hoiuala, kavandatud Turvalepa looduskaitseala Turvalepa sihtkaitsevöönd; eramaal
5	Kivinõmme kivikülv Lääne-Nigula vallas Vanakülas / Gambynis (Riguldi metskond 1, 52001:001:0967)	- 0,5 ha suurusel alal asub mitu tähelepanuväärsete mõõtmetega ja rohkesti 5–6-meetrise ümbermõõduga rahne	pindalaline objekt (0,53 ha) ja täiendavat piiranguvööndit ei vaja; riigimaa
6	Klaanemaa nõmme Suurrahn Lääne-Nigula vallas Vanakülas / Gambynis (Riguldi metskond 1, 52001:001:0967)	- tähelepanuväärsed hiidrahnulähedased mõõtmed: H 3,4 m, Ü 21,8 m; - EÜR-s	30 m (0,28 ha); riigimaa
7	Laevarahnn / Oamusa stain Lääne-Nigula vallas Rooslepa külas / Roslepis (52001:001:3227)	- erakordsed hiidrahnulähedased mõõtmed: H 4,5 m, Ü 28,9 m; - EÜR-s (Rooslepa laevarahnn)	30 m (0,28 ha); ulatub naabermaaväikesusele (Sarve 52001:001:4020); terves ulatuses eramaal
8	Liivanina kivid Lääne- Nigula valla Peraküla rannikumeres; Nõva-Osmussaare hoiuala	- tähelepanu vääriavad mõõtmed: suurim neist H üle 4 m, Ü 26 m; - hea vaadeldavus	pindalaline objekt 0,66 ha
9	Metskonna kivi Lääne- Nigula vallas Nõva külas (Nõva metskond 4, 53101:001:0526); Nõva LKA Liivanõmme piiranguvöönd	- tähelepanuväärsed hiidrahnulähedased mõõtmed: H 2 m ja Ü 21,7 m; - maastikuline ja rekreatsiooniline väärtus: hästi vaadeldav ja on juba praegu sageli küllastatav koht	0 m (looduskaitsealal); riigimaa
10	Metsküla idapoolne Suurkivi Lääne-Nigula vallas Vanakülas / Gambynis (Riguldi metskond 1, 52001:001:0967)	- tähelepanuväärsed hiidrahnulähedased mõõtmed: H 3,7 m, Ü 24,8 m; - EÜR-s	30 m (0,28 ha); riigimaa
11	Metsküla läänepoolne Suurkivi ehk Aadu Kumari nimeline kivi Lääne-Nigula vallas Vanakülas / Gambynis (Riguldi metskond 1, 52001:001:0967)	- erakordsed hiidrahnulähedased mõõtmed: H 5,2 m, Ü 25,1 m; - EÜR-s; - ajaloolis-kultuuriline väärtus: A. Kumari viimane mõõdetud rahnn	30 m (0,28 ha); riigimaa
12	Paslepa kivikülv Einbi külas / Enbys Lääne- Nigula vallas (Haapsalu metskond 2, 52001:005:3031)	- 0,7 ha, puutumata kivikülv; - maastikuline ja rekreatsiooniline väärtus: hästi ligipääsetav ja vaadeldav, praegugi küllastatav; - ökoloogiline väärtus: liigirikas samblakooslus	pindalaline objekt 0,7 ha; riigimaa

13	Saare rahn Lääne-Nigula vallas Saare külas / Lyckholmis (Tiigi, 44101:001:0349)	- maakondlikult tähelepanu vääriavad mõõtmed: H 2,1 m, Ü 16,9 m; - EÜR-s	10 m (0,03 ha; ulatub naabermaaüksusele Allika 52001:005:0920); eramaa
14	Sendri kaksikud Lääne-Nigula vallas Höbringi külas / Höbringis (Riguldi metskond 1, 52001:001:0967)	- tähelepanuväärsed mõõtmed: suuremal, lõunapoolsel hiidrahnulähedased H 2,7 (+1) m, Ü 22,8 m; põhjapoolsel H 3,4 m, Ü 18,5 m; - EÜR-s; - hästi ligipääsetavad ja vaadeldavad	erikujuline kaitsevöönd, mille ulatuseks on kuni 30 m (0,31 ha); piiranguvöönd ulatub kirdes Höbringi–Vilivere teeni ja lõunas sihini (tee ja siht jäävad välja); riigimaa
15	Skarvan Lääne-Nigula valla Osmussaare / Odensholmi rannikumeres	- 40 m übermõõduga (pikkus 15 m, laius 12 m) hiidrahnulõhenemisel tekkinud rahnude kogumik; suurim rahn on hiidrahn mõõtmetega (H 6 m, Ü 25 m, maht u 120 m ³ ; K. Suuroja); - neugrundbretša, mille lähtekivimiks on migmatiidistunud biotiit-amfiboolgneiss ja amfiboliit; - hästi vaadeldav, u 300 m rannast 1,5 m sügavusel madalmeres	50 m (0,78 ha) rannikumeres
16	Toomanina Suurkivi Lääne-Nigula valla Rannaküla rannikumeres	- hiidrahnul mõõtmetega: H u 6,5 m, Ü u 30 m, maht 300 m ³ (K. Suuroja); - neugrundbretša; - hästi vaadeldav	50 m (0,78 ha) rannikumeres

Seoses eespool nimetatud looduse üksikobjektide kaitse alla võtmisega täiendatakse keskkonnaministri 27. mai 2021. a määrust nr 27 „Lääne maakonna kaitstavad looduse üksikobjektid ja nende piiranguvööndi ulatus”, milles koondatakse kõik Lääne maakonnas asuvad kaitstavad looduse üksikobjektid. Käesoleva määruse § 3 punktiga 1 lisatakse üksikpuude loetellu koos piiranguvööndi ulatusega Kiviküla must pappel ja Tamme tamm ning punktiga 2 lisatakse geoloogiliste üksikobjektide loetellu koos piiranguvööndi ulatusega Allikmaa purunenud rändrahn, Dirhami kivikülv, Dirhami rahn, Kingati rändrahn, Kivinõmme kivikülv, Klaanemaa nõmme Suurrahn, Laevarahn / Oamusa stain, Liivanina kivid, Metskonna kivi, Metsküla idapoolne Suurkivi, Metsküla läänepoolne Suurkivi ehk Aadu Kumari nimeline kivi, Paslepa kivikülv, Saare rahn, Sendri kaksikud, Skarvan ja Toomanina Suurkivi.

Määruse § 3 punktiga 3 täiendatakse keskkonnaministri 27. mai 2021. a määruse nr 27 „Lääne maakonna kaitstavad looduse üksikobjektid ja nende piiranguvööndi ulatus” lisa käesoleva määruse lisas esitatud kaartidega „Kiviküla must pappel”, „Tamme tamm”, „Allikmaa purunenud rändrahn”, „Dirhami kivikülv”, „Dirhami rahn”, „Kingati rändrahn”, „Kivinõmme kivikülv”, „Klaanemaa nõmme Suurrahn”, „Laevarahn / Oamusa stain”, „Liivanina kivid”, „Metskonna kivi”, „Metsküla idapoolne Suurkivi”, „Metsküla läänepoolne Suurkivi ehk Aadu Kumari nimeline kivi”, „Paslepa kivikülv”, „Saare rahn”, „Sendri kaksikud”, „Skarvan” ja „Toomanina Suurkivi”.

Määruse jõustumisel on Läänemaal kaitse all ja piiranguvööndi ulatus määratud 56 looduse üksikobjektil: üheksa üksikpuud ja puudegrupp, 46 rahn, rahnude rühma ja kivikülvi ning üks allikas.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

LKS § 4 lõige 6 kohaselt on kaitstav looduse üksikobjekt elus või eluta loodusobjekt, nagu puu, allikas, rändrahn, juga, kärestik, pank, astang, paljand, koobas, karst või nende rühm. Kaitseala on inimtegevusest puutumatu hoitav või erinõuete kohaselt kasutatav ala, kus säilitatakse, kaitstakse, taastatakse, uuritakse või tutvustatakse loodust. Hoiuala on liikide elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, st kaitse-eesmärk on liikide ja koosluste kaitse. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika. Kuna määruks käsitletakse ainult üksikpuid ja rändrahne, ei ole vajadust valida määruks käsitletavate objektide puhul mõnda teist kaitstava loodusobjekti tüüpi.

2.4. Piiranguvööndi ulatus

LKS § 11 lõike 3 kohaselt määratakse üksikobjektile kaitse alla võtmisel ka kaitsevööndi ulatus.

LKS § 68 lõige 1 sätestab, et looduse üksikobjekti kaitse alla võtmise otsuse jõustumisel moodustub selle ümber 50 m raadiuses piiranguvöönd, kui kaitse alla võtmise otsusega ei kehtestata piiranguvööndi väiksemat ulatust. LKS kohane 50-meetrine piiranguvöönd on mitmel juhul põhjendamatu ja ebaotstarbekas, kuna see ei ole nii suures ulatuses objekti säilimiseks vajalik ja ei mõjuta ka objekti vaadeldavust. Piiranguvööndi piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et see oleks piisav, et tagada objekti kaitse ja säilimine ning kaitstava objekti ja selle ümbruse terviklikkus. Kaitse alla võetavate looduse üksikobjektide ümber kehtestatakse erineva ulatusega piiranguvööndid (kuni 10, 20, 30 ja 50 m), mille ulatus on objektide asukohta ja looduslikke tingimusi arvesse võttes kaitse-eesmärgi tagamiseks optimaalne. Üldjuhul on piiranguvöönd ringikujuline, st ühesuurne igas suunas, kuid võib olla ka erikujuline, näiteks on piiranguvöönd määratud tee servani, elektriliinialuse trassi piirini või on hooned piiranguvööndist välja jäetud.

Puude piiranguvööndi määramisel on arvestatud puu esinduslikkust, mõõtmeid (võra laiust, liigiomast kõrguskasvu), juurestiku ulatust, asukohta (puud ümbritsev maastikutüüp) ja võimalikke ohutegureid. Piiranguvööndi piisav ulatus annab võimaluse tagada püsivad kasvutingimused (valgustingimused ja veerežiim) ning vältida võra ja juurestiku kahjustamist. Üldjuhul on vajalik selleks vähemalt 30 m ulatusega kaitsevöönd.

Rändrahnude piiranguvööndi ulatuse määramisel lähtutakse rahnu asukohast maastikul (rahnu ümbritsev maastikutüüp), esinduslikkusest, rahnu vaadeldavusest, ligipääsetavusest ja võimalikest ohuteguritest. Metsas asuvate rahnude puhul on oluline arvestada, et üldjuhul ei kaitsta ainult rahnu, vaid kaitstavaks väärtuseks on ka rahnul olevad kooslused (samblad, samblikud, sõnajalad), mis on tundlikud valgus- ja niiskustingimuste muutumise suhtes. Seepärast on metsas paiknevate rahnude piiranguvööndis vajalik reguleerida raiet. Metsas paiknevate rahnude piiranguvööndi ulatuseks on kavandatud 30 m, mis on piisav, et tagada kujundusraiate abil rändrahnudele sobiv ümbrus. Vastavalt keskkonnaministri 2. aprilli 2003. a määruse nr 27 „Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskiri” (edaspidi ka *kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskiri*) § 7 lõikele 4 saab üksikobjekti valitseja metsateatise menetlemisel seada raiete tingimusi metsakoosluse liikide ning vanuse mitmekesisuse säilitamise eesmärgist lähtudes. Avatud maastikus (põld, rohumaa) on üldjuhul piisav piiranguvöönd ulatusega kuni 10 m, mis tagab rahnu säilimise, kuid samas ei takista liialt põllumajanduslikku tegevust. 50-meetrine piiranguvöönd on otstarbekas määrata eelkõige nendele objektidele, millel on erakordsed mõõtmed ja millele on vajalik tagada laiem vaade maastikus.

LKS kohaselt kaitstavate üksikobjektide rühma alune maa, pindalalise üksikobjekti maa, kuulub samuti piiranguvööndisse. Kui tegemist on pindalalise kaitstava üksikobjektiga, siis see ei vaja üldjuhul täiendavat piiranguvööndit.

Olemasolevatel kaitsealadel asuvatele objektidele ei ole lisaks üksikobjekti staatusele ja looduskaitsealadest tulenevale kaitsekorrale täiendavate kaitsemeetmete rakendamine ja sellest tulenev täiendav piiranguvööndi määramine üldjuhul vajalik. Kui üksikobjekti kaitset ei ole võimalik konkreetse ala kaitsekorraga (enamasti hoiualadel, püsielupaikades või kaitseala piiranguvööndis, kus on lubatud uuendusraie) tagada, siis tuleb objektile määrata omaette piiranguvöönd.

Piiranguvööndi piiritlemisel on arvestatud, et piir oleks looduses tuvastatav, võimaluse korral on kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid maastiku orientiire, nagu tee serv, kraavi perv, kõlvikupiir, elektriliin, vajaduse korral on lähtutud mõõdistatud maaüksuste piiridest. Piiranguvööndi piiritlemise aluseks on Eesti põhikaart 1 : 10 000 ja maakatastri andmed.

Kiviküla must pappel asub hoonestusalal ja puule kehtestatakse erikujuline kaitsevöönd, mis ulatub puust kuni 20 m kaugusele. Piiranguvöönd ulatub osaliselt Ahli–Topu kõrvalmaanteeni ja järgib kinnistupiiri, kusjuures hoone jääb piiranguvööndist välja. Piiranguvöönd ulatub naabermaaüksusele Tindaviigi (67401:006:0134). Piiranguvööndi pindala on 0,11 ha (terves ulatuses eramaal).

Tamme tamm asub õuealal ja puule kehtestatakse erikujuline kuni 20 m raadiusega kaitsevöönd. Piiranguvöönd ulatub osaliselt kruusakattega teeni, õuealal olev hoone jääb piiranguvööndist välja. Piiranguvööndi pindala on 0,11 ha (terves ulatuses eramaal).

Sellise ulatusega piiranguvööndi ulatus kaitse alla võetavate puude ümber on eeldatavalt piisav, et tagada õuealal paikneva kaitsealuse puu vajalik kaitse, aga samas ei takista õuemaal toimuvat senist tegevust ega hakka õuealal liialt tegevust piirama.

Allikmaa purunenud rändrahn ümber kehtestatakse erikujuline kaitsevöönd, mille ulatuseks põllumaaga piirneval alal põhja-, ida-, ja läänekaares on kuni 10 m, lõunakaares puistus ulatub vöönd Palivere–Virve–Ilmajaama tee äärse kraavi perveni (ulatus kuni 17 m). Kavandatava piiranguvööndi pindala on kokku 0,12 ha. Piiranguvöönd jääb terves ulatuses riigimaale ning on piisav, et tagada kivi vahetu ümbruse säilimine soovitud kujul.

Dirhami rahn asub metsas läänes, on hästi ligipääsetav, vaadeldav ja praegugi külastatav. Rahnu ümber määratakse erikujuline kaitsevöönd, mille ulatuseks on kuni 30 m, kusjuures piiranguvöönd ulatub idakaares Riguldi–Dirhami teeni (piiriks on katastripiir) ja läänekaares elektriliini trassini (2 m liinist). Piiranguvöönd ulatub naabereramaaüksusele Kesk-Rahnu (52001:001:0617). Kavandatava piiranguvööndi pindala on 0,22 ha. Piiranguvöönd paikneb terves ulatuses eramaal.

Klaanemaa nõmme Suurrahn paikneb ligi 110 m Höbringi–Vilivere teest läänes metsas ja selle ümber moodustatakse 30 m raadiusega piiranguvöönd (pindala 0,28 ha). Piiranguvöönd paikneb terves ulatuses riigimaal.

Laevarahn / Oamusa stain paikneb Tuksi–Spithami (kaugus ligikaudu 900 m) ja Sirbi tee (kaugus ligikaudu 650 m) vahel metsas ning rahnu ümber moodustatakse 30 m raadiusega

piiranguvöönd (0,28 ha). Piiranguvöönd ulatub naabermaaüksusele Sarve (52001:001:4020). Piiranguvöönd paikneb terves ulatuses eramaal.

Metsküla idapoolne Suurkivi ja Metsküla läänepoolne Suurkivi ehk Aadu Kumari nimeline kivi asuvad Höbringi–Viluvere teest 460 m põhja pool metsas ning nende ümber määratakse piiranguvöönd ulatusega 30 m (pindala 0,28 ha). Mõlema kivi piiranguvöönd jääb terves ulatuses riigimaale.

Saare rahn asub 100 m Nappani teest läänes põllul ja selle ümber määratakse 10 m raadiusega piiranguvöönd (0,03 ha). Sellisel kujul ulatub piiranguvöönd väikeses ulatuses naabermaaüksusele Allika (52001:005:0920). Piiranguvöönd jääb terves ulatuses eramaale.

Sendri kaksikud asuvad metsas ja neile määratakse erikujuline kaitsevöönd, mille ulatus on kuni 30 m. Piiranguvöönd ulatub idakaares kuni Höbringi–Viluvere kruusakattega teeni ja lõunas kuni ida-läänesuunalise sihini ning selle pindala on 0,31 ha. Piiranguvöönd paikneb terves ulatuses riigimaal.

Osmussaare rannavees paikneva **Skarvani** ja Rannaküla rannavees paikneva **Toomanina Suurkivi** ümber kehtestatakse 50 m raadiusega piiranguvöönd, kuna tegemist on väga esinduslike neugrundbretša hiidrahnudega.

Dirhami kivikülv (12,5 ha, riigimaa), **Kivinõmme kivikülv** (0,53 ha, riigimaa), **Liivanina kivid** (0,66 ha, rannikumeri) ja **Paslepa kivikülv** (0,7 ha, riigimaa) võetakse kaitse alla pindalalise objektina ja täiendavat kaitsevööndit ei vaja.

Kingati rändrahn asub Riitsoo tee (kaugus ligi 1 km) ja Tammiku tee (kaugus üle 1 km) vahel Turvalepa soosalal puistus. Rahn asub Ehmja-Turvalepa hoiualal ja kavandatava Turvalepa looduskaitseala Turvalepa sihtkaitsevööndis ning täiendavat piiranguvööndit kaitseks ei vaja.

Metskonna kivi asub Nõva looduskaitseala Liivanõmme piiranguvööndis, kus lisaks üksikobjekti staatusele ning looduskaitseadusest ja Nõva looduskaitseala kaitse-eeskirjast tulenevale kaitsekorrale ei ole lisakaitsemeetmete rakendamine ja täiendava kaitsevööndi määramine vajalik.

Piiranguvööndi nimetatud ulatus on kaitstavate rahnude asukohta ja looduslike tingimusi arvesse võttes nende kaitse tagamiseks optimaalne, tagab kivi vahetu ümbruse säilimise soovitud kujul ning looduskaitsepiirangute rakendamine laiemal alal ei ole põhjendatud.

Kaitse alla võetavate looduse üksikobjektide piiranguvööndite pindala on kokku 17,9 ha, millest 14,9 ha moodustab riigimaa, 0,8 ha eramaa ja 2,2 ha on mereala.

2.5. Kaitsekord

Kaitstavatele looduse üksikobjektidele ja nende piiranguvööndile kehtib keskkonnaministri 2. aprilli 2003. a määrusega nr 27 „Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskiri” kehtestatud kaitsekord. Kaitstava looduse üksikobjekti paiknemisel kaitsealal või hoiualal tuleb tegevuste kavandamisel lähtuda ka vastavas kaitseala kaitse-eeskirjas või looduskaitseaduses sätestatust. Kaitsekord tagab üksikobjektide kaitseväärtuse ja soodsa seisundi säilimise ning annab vajaduse korral võimaluse väärtuste taastamiseks.

Tulenevalt kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirja §-st 3 on üksikobjekti omanik kohustatud hoolt kandma üksikobjekti seisundi ja seda ümbritseva piiranguvööndi korrastamise eest ning teatama viivitamata üksikobjekti valitsejale kõikidest objekti seisundit kahjustavatest või kahjustada võivatest asjaoludest.

2.5.1. Lubatud tegevused

Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirjast lähtuvalt on üksikobjekti valitseja igakordsel nõusolekul üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis lubatud uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine, teede ja liinirajatiste rajamine, uuendusraie tegemine, puhtpuistute kujundamine, üheliigiliste metsakultuuride ja energiapuistute rajamine ja üksikobjekti seisundit või ilmet mõjutava töö tegemine.

Telkimine, lõkke tegemine ja rahvaürituse korraldamine on üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis lubatud ainult kohas, mis on üksikobjekti valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud, ning eramaal omaniku loal.

Kaitsealuse üksikobjekti juurde viivad erateed ja -rajad on päikese tõusust loojanguni avalikuks kasutamiseks ning kinnisasja omanik või valdaja peab tagama sellel ajal teiste isikute juurdepääsu kaitstavale looduse üksikobjektile. Ehitise õues, kus asub kaitstav looduse üksikobjekt, võivad teised isikud viibida omaniku kehtestatud korras. Üksikobjekti sisaldava kinnisasja omanikul ei ole õigust keelata teiste isikute viibimist oma maal seoses teadusuuringute, järelevalve- või päästetöödega, mida tehakse Vabariigi Valitsuse kehtestatud korras.

Üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis on jahipidamine ja kalapüük lubatud vastavalt jahija kalapüügiseadusele.

2.5.2. Keelatud tegevused

Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirja § 1 lõike 2 kohaselt on kaitstava looduse üksikobjekti kahjustamine keelatud. LKS § 68 lõike 4 kohaselt on keelatud kaitse alla võetud looduse üksikobjekti kaitse-eeskirjaga vastuolus olev või objekti seisundit või ilmet kahjustada võiv tegevus, kui seda ei tingi objekti säilitamiseks või objektist tekkiva kahju vältimiseks rakendatavad abinõud.

Üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis on keelatud sõiduki, maastikusõiduki või ujuvvahendiga sõitmine kohas, mis ei ole selleks määratud ja tähistatud, välja arvatud teadusalastel välitöödel, päästetöödel ja üksikobjekti hooldustöödel.

Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirja § 5 kohaselt on üksikobjekti ümbritsevas piiranguvööndis keelatud maavarade ja maa-ainese kaevandamine, veekogude veetaseme muutmine ja nende kallaste kahjustamine, uute maaparandussüsteemide rajamine ning jäätmete ladustamine.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine üksikobjekti valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. LKS alusel ei või ilma valitseja nõusolekuta kaitstava looduse üksikobjekti kaitsevööndis muuta katastriüksuse kõlvikute piire ega kõlviku

sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ja jahiulukeid lisasööta.

Üksikobjekti valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis LKS-i või kaitse-eeskirja kohaselt vajab üksikobjekti valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada üksikobjekti kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitstava üksikobjekti seisundit. Kui tegevust ei ole üksikobjekti valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud üksikobjekti valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta üksikobjekti kaitse-eesmärgi saavutamist või üksikobjekti seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud üksikobjekti valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Lääne maakonna looduse üksikobjektide kaitse alla võtmine algatati keskkonnaministri 16. mai 2019. a käskkirjaga nr 1-2/18/681.

Määruse eelnõu avalik väljapanek toimus 03.–30.08.2020 Keskkonnaameti Haapsalu kontoris. Lisaks sai samal ajal määruse eelnõu dokumentidega tutvuda Keskkonnaameti Penijõe kontoris, Lääne-Nigula vallavalitsuses ning Lääne-Nigula valla Noarootsi ja Nõva osavalla vallavalitsuses, Vormsi vallavalitsuses, Haapsalu linnavalitsuses ning dokumendid olid allalaaditavad Keskkonnaameti kodulehel www.keskkonnaamet.ee.

Teated määruse avaliku väljapaneku kohta ilmusid 30.07.2020 üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja 01.08.2020 kohalikus ajalehes Lääne Elu. Ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus määruse eelnõu avalikustamise teade 30.07.2020.

LKS §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teated määruse eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku kohta tähtkirjaga ja e-kirjaga kümnele kinnisasja omanikule, Lääne-Nigula Vallavalitsusele ja Haapsalu Linnavalitsusele, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Maa-Ametile ja Maanteeametile. Lisaks saadeti teade Eesti Geoloogiateenistusele ja MTÜ-le Eesti Metsa Abiks.

Kirjad sisaldasid teavet, et kui vastuväiteid või parandusettepanekuid ei esitata, loetakse, et tähtkirja saanud isik (kinnisasja omanik või kohalik omavalitsus) on kaitse-eeskirjaga nõus. Teade sisaldas Keskkonnaameti LKS § 9 lõike 4 punkti 3 kohast ettepanekut arutada asja ilma avaliku aruteluta. Avaliku arutelu korraldamiseks ettepanekut ei tehtud ja avalikku arutelu ei korraldatud.

Eelnõu kohta laekus kolm kirjalikku vastust. Ettepanekute ja vastuväidete kohta koostati ja väljastati vastuskirjad.

Arvamuse esitaja, seos eelnõuga	Arvamuse kokkuvõte	Menetleja otsus
Kiviküla must pappel piiranguvööndi maaomanik (67401:006:0134)	Ettepanek määrata puule Tindiviigi kinnistul kavandatava abihoone suunal piiranguvöönd ulatusega kuni 12 m, et piiranguvööndist jääks välja kavandatav abihoone. Kinnistule ehitamiseks on väljastatud projekteerimistingimused.	KeA jääb seisukohale määrata puule erikujuline kuni 20 m raadiusega piiranguvöönd nii, et see ulatub Tindiviigi katastriüksusele puust 20 m-ni, mis on puu asukohta ja seisundit arvesse võttes optimaalne. Tulenevalt kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirjast on edaspidi abihoone ehitamine kaitseala valitseja nõusolekul võimalik; oluline on, et abihoone ehitamine ei kahjustaks puud.
MTÜ Roheline Pärnumaa	Ettepanek hoida kõikide objektide piiranguvööndit maksimaalses suuruses ja võimalusel suurendada, lähtudes kogu maailmas olulistest kliima- ja elurikkuse eesmärkidest ning et Eestis vähenevaid loodusalasid kaitsta.	KeA jääb seisukohale määrata kaitstavatele looduse üksikobjektidele nende esinduslikkust, asukohta, looduslike tingimusi ja ohutegureid arvesse võttes erineva ulatusega piiranguvöönd. Sageli on LKS-st tulenev maksimaalse ulatusega piiranguvöönd põhjendamatu ja ebaotstarbekas, kuna see ei ole nii suures ulatuses objekti säilimiseks vajalik, see ei mõjuta objekti vaadeldavust ning seatavad piirangud (näiteks tavapärasele traditsioonilisele majandustegevusele) ei ole saavutatud tulemust silmas pidades proportsionaalsed.
MTÜ Roheline Läänemaa	Ettepanek võtta kaitse alla Vööla põhjapoolne rahn, Vahtra kivi ja Kruusiaugu kivi, nagu soovitab ekspertiis (Timm 2010).	KeA jääb seisukohale mitte võtta rahne riikliku kaitse alla: need ei ole erakordsete mõõtmetega (geoloogide hinnangul kohalikku kaitset väärivad; Pirrus 2009) ja puudub riikliku kaitse vajaduseks lisaväärtus (ei ole harvaesinev kivim ega ajaloolis-kultuurilise väärtusega). Arvestatud on ka piirkondlikku eripära: piirkonnas on säilinud arvukalt sellises suuruses rahne ning nende täiendav kaitse teadusväärtust silmas pidades ei ole vajalik.

MTÜ Roheline Läänemaa	Ettepanek võtta Koluvere tamm kaitse alla, sest Koluvere mõisa pargi kaitse ei ole puu kaitseks piisav.	KeA jääb seisukohale mitte võtta puud looduse üksikobjektina kaitse alla, kuna see asub riikliku kaitse all olevas Koluvere mõisa pargis ja kaitstavate parkide, arboretumite ja puistute kaitse-eeskirjaga on puu kaitse tagatud.
MTÜ Roheline Läänemaa	Ettepanek määrata kaitse alla võetavatele rahnudele LKS-st tulenev maksimaalne 50 m raadiusega	KeA jääb seisukohale määrata metsas asuvate rahnude ümber 30 m raadiusega piiranguvöönd, mis on

	piiranguvöönd, kui objekt asub metsas, looduslikul rohumaal või 50 m raadiuses asub teisi loodusväärtusi.	piisav rahnu ja rahnudel kasvavate koosluste säilimiseks ning rahnu vaadeldavuse tagamiseks vajalike tööde korraldamiseks. Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirjast tulenevalt ei ole looduskaitsepiirangute rakendamine ulatuslikumal alal põhjendatud. Teisi loodusväärtusi (looduslik rohumaa, metsakooslus) kaitstakse muude seadussätete alusel.
MTÜ Roheline Läänemaa	Ettepanek määrata Metskonna kivile 50 m raadiusega piiranguvöönd, kuna Nõva looduskaitseala piiranguvööndis on raied lubatud.	Rahn asub Nõva LKA Liivanõmme piiranguvööndis, mille eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. kaitsealuste liikide kaitse ning metsa- ja sooelupaigatüüpide soodsa seisundi tagamine. Piiranguvööndis on turberaie lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ning raietele saab väärtuste kaitse vajadustest lähtuvalt seada tingimusi. KeA jääb seisukohale, et täiendava piiranguvööndi määramine ei ole vajalik.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei reguleeri otseselt määruse eelnõus käsitletud küsimusi.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab kaasa väärtuslike ja silmapaistvate looduse üksikobjektide säilitamisele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Keskkonnaametile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt makstakse LKS § 68 alusel sätestatud looduse üksikobjekti piiranguvööndi maalt maamaksu 50% maamaksu määrast. Kuna piiranguvööndisse arvatakse 16 ha varem kaitse all mitte olnud maad, kaasneb üksikobjektide kaitse alla võtmisega Lääne-Nigula vallale (15,7 ha, sellest 15,3 ha maatulundusmaa) ja Haapsalu linnale (0,1 ha, ühiskondlike ehitiste maa, maatulundusmaa) mõningane maamaksu laekumise vähenemine. Arvestades, et Lääne-Nigula vallas on maa maksustamise hind vahemikus 173–211 eurot/ha ja maksumäär 2,5%, siis on laekumata jääv maksutulu suurusjärgus 75 eurot aastas. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima määruse jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril.

Vastavalt LKS §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest.

Üksikobjektide kaitseks kehtestatav piiranguvöönd ei sea olulisi kitsendusi kinnisasja sihtotstarbelisele kasutamisele ja seega ei teki riigil kohustust nende kinnistute omandamiseks LKS § 20 alusel.

Üksikobjektide piiranguvöönditesse ei jää hooldamist ja taastamist vajavaid poollooduslikke kooslusi ega toetuskõlblikku Natura 2000 erametsamaad.

Üksikobjektide kaitse alla võtmisega kavandatakse arvata piiranguvööndisse 14,9 ha varem kaitse all mitte olnud riigimetsa. RMK arvutuste kohaselt vähendab range kaitse Läänemaal puidukasutuse tulu keskmiselt 52 eurot hektari kohta aastas. Vastavalt RMK arvutustele on majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest ehk 1 ha piiranguvööndisse arvataval metsamaal väheneb puidukasutuse tulu 5 eurot aastas. Seega väheneks iga-aastane saamata jäänud puidutulu üksikobjektide kaitse alla võtmise ja piiranguvööndi määramisega ligikaudu 75 euro võrra aastas. Lisanduval piirangutega alal on küpset metsa 0,5 ha ja valmivat 1,9 ha.

Keskkonnaamet kaitseala valitsejana vaatab regulaarselt üle objekti piiranguvööndi hooldusvajaduse, kavandab vajalike loodushoiutööde tegemiseks rahalised vahendid ja korraldab koostöös maaomanikuga objekti hoolduse. Esialgstel hinnangul võib vajada sarapikus asuv Allikmaa purunenud rändrahn (0,12 ha, riigimaa) hooldustöid objekti vaadeldavuse parandamiseks. Praktikasse tehakse hooldustöid kolme-aastase rotatsiooniga.

Muudatusi Natura toetuste maksmisel ei ole ette näha, sest üksikobjekte ja nende piiranguvööndeid ei arvata täiendavalt Natura 2000 võrgustiku alade hulka. Toomanina Suurkivi, Liivanina kivid ja Metskonna kivi paiknevad olemasoleval Nõva-Osmussaare looduslal, Kingati rändrahn paikneb olemasoleval Ehmja-Turvalepa looduslal.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Määruse vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu (toimik nr 21-0424/01). Ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reeglendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse

eelnõu kooskõlastatuks.